

هویت پذیری شهرهای کهن ایران متأثر از عوامل طبیعی و انسانی (بررسی موردی، شهر شوشتر، شهری با مهندسی انسانی در دل طبیعت) گلزار یونسی^{1*}، سمانه دباغی²

1- عضو هیات علمی آموزشکده فنی و حرفه ای سما، دانشگاه آزاد اسلامی واحد
کرج، کرج، ایران
gyounesi@yahoo.com

2- عضو هیات علمی آموزشکده فنی و حرفه ای سما، دانشگاه آزاد اسلامی واحد
کرج، کرج، ایران
Asemaneh.s@gmail.com

چکیده

دو عامل انسان و طبیعت مهمترین عوامل اثر گذار بر معماری می باشند و اگر شهر را بتوان ظرفی از تمام معماریهای انجام شده، بسته به عوامل اثر گذار بر آن دانست، پس در شکل گیری شهرها نیز از مهمترین عوامل خواهند بود. در گذشته انسان با طبیعت سازگار می شد و با بهره جستن از عوامل طبیعی، بستری سازگار و در اختیار خود، فراهم می آورد. او با حمایت عناصر موجود در طبیعت، زندگی حتی فراخور نیازهای خود را تأمین می نمود. در شهر مورد بررسی عوامل طبیعی مانند آب، موقعیت جغرافیایی و اقلیمی بستراز یک طرف، شرایط اجتماعی و حکومتی که از جمله عوامل انسانی محسوب می شوند، از طرف دیگر، منجر به ایجاد کالبدی ویژه و خاص این شرایط، شده است. می توان گفت این شهر، شهری است که حیاتش در تاریخ با آب و حرمت آب آمیخته است به گونه ای که هویت شهر به شدت متأثر از نحوه برخورد انسان با این عنصر طبیعی است. تا جاییکه تشکیل هسته حکومتی در شهر و شیوه اداره آن نیز تحت تأثیر عوامل طبیعی، شکلی ویژه یافته که بالتبع در ایجاد کالبد خاص شهر موثر بوده است. انسان در برخورد با این عنصر طبیعی، از شیوه ای ویژه و منحصر به فرد استفاده نموده است که می توان آن را مهندسی آب دانست. این موضوع بر شکل گیری کالبدی شهر و فضاهای معماری موجود در آن، همچنین نوع زندگی انسان، و ارتقا کیفیت استفاده او از فضاهای شهری موثر بوده است.

در این مقاله بر آنیم تا با تحلیل کالبدی فضاهای شهری و شکل گیری کل شهر، تأثیر عوامل طبیعی بالاخص آب را در این شکل گیری و ساماندهی شناسایی کنیم، همچنین وابستگی کالبدی شهر را به عوامل انسانی و تأثیر متقابل این دو عامل بر هم را بر شکل گیری هویت و شکل غالب شهر و معماری خاص آن بررسی نماییم.

واژه های کلیدی : عوامل طبیعی، عوامل انسانی، شکل گیری شهر، هویت شهر، کالبد شهر.

مقدمه

معماری و شهرسازی از اجتماعی ترین اشکال بروز هنر، فرهنگ، توانمندی انسانی و زمینه شناخت تاریخ گذشته و امکان تبلور آینده آن است، که در شکل گیری آن عوامل و عناصر بسیار زیادی دخیلند. هر فضای معماری و شهری از تأثیر دو عنصر عمده تشکیل شده است که تحت لوای عناصر غیرمعماری یا غیرکالبدی و عناصر کالبدی برشمرده خواهند شد. عناصر غیر کالبدی متأثر از فرهنگ و روابط اجتماعی است و در هر اثر معماری یا شهرسازی حضور دارد. هرچند که در هر فضا، اثربخش کالبدی و غیرکالبدی معمولاً مساوی نیست و ممکن است که اثر یکی پررنگ تر از دیگری باشد. بخش غیرکالبدی شامل عوامل مختلفی است، عملکرد و جریانهای انسانی در فضا، روابط چهره به چهره، بو و صدا